

ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Конєв О.Ю.,
Ніколаєв О.Т.

У статті визначаються теоретичні положення протидії міжнародному тероризму, з'ясовується його поняття, сутність, особливості та характерні риси. Визначається коло нормативних актів, якими закріплюються основні напрями міжнародного співробітництва у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, а також тактичні заходи його протидії, що здійснюються відповідними міжнародними організаціями.

Ключові слова: тероризм, міжнародний тероризм, міжнародне співробітництво, протидія тероризму, терористична діяльність, попередження тероризму, міжнародні організації в боротьбі з тероризмом.

В статье определяются общие теоретические положения международного терроризма, а именно выясняется его понятие, сущность, особенности и характерные черты. Также определяется круг нормативных актов, которыми закрепляются основные направления международного сотрудничества в сфере борьбы с международным терроризмом, а также тактические меры его противодействия, осуществляемых соответствующими международными организациями.

Ключевые слова: терроризм, международный терроризм, международное сотрудничество, противодействие терроризму, террористическая деятельность, предупреждение терроризма, международные организации в борьбе с терроризмом.

In the beginning of the 21st century it is necessary conversions of terrorism to the mass phenomenon which is followed by use of the modern technological and technical means of carrying out acts of terrorism. Today, the problem of fight against the international terrorism is one of global problems of mankind.

In this scientific article the general theoretical provisions of the international terrorism are defined, namely his concept, an entity, features and characteristic features is clarified. A large number of scientific operations of domestic and foreign scientists is devoted counteractions to the international terrorism. However, in scientific community discussions concerning framing of a general view on interpretation of a concept the international terrorism are still carried.

Except scientific views on determination of a concept the international terrorism is also defined a circle of the international normative legal acts by which the main directions of the international cooperation gain a foothold in the sphere of fight against the international terrorism. Four levels of fight against terrorism will be selected: universal level under the auspices of the UN, the level of Europe under the auspices of the Council of Europe, efforts of the states of "Group of Eight" and the international cooperation of the CIS countries.

The research of some aspects of counteraction to the international terrorism by the determination of subjects of counteraction and some normative legal acts establishing the basic principles of counteraction to this type of ter-

rorism was shown that only in unity of combined actions of the State Parties overcoming such global problem as the international terrorism is possible.

Keywords: terrorism, the international terrorism, the international cooperation, counteraction to terrorism, terrorist activities, terrorism warning, the international organizations in fight against terrorism.

Постановка проблеми. На початок ХХІ ст. припадає перетворення тероризму на глобальне явище, що супроводжується використанням сучасних технологічних і технічних засобів проведення терористичних актів. Через поширення такого соціально-політичного явища сьогодні проблема боротьби з міжнародним тероризмом є однією з актуальних проблем людства, що загрожує безпеці будь-якої країни. З урахуванням зазначеного постає необхідність розглянути більш детально загальнотеоретичний та нормативно-правовий аспекти протидії міжнародному тероризму.

Виходячи із цього, метою даної статті є визначення поняття, сутності та характерних рис, притаманних міжнародному тероризму, визначення кола міжнародних нормативно-правових актів, якими закріплюються основні напрями міжнародного співробітництва у сфері боротьби з міжнародним тероризмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти міжнародного тероризму, зокрема особливості та тактика протидії сучасному міжнародному тероризму, історичний аспект міжнародного тероризму, питання міжнародного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом, досліджувалися у працях В.Ф. Антипенка, Ю.М. Антоняна, П. Бліщенко, П.Д. Біленчука, Г. Вордлоу, В.В. Вороненка, Л.Н. Галенської, М.В. Гребенюка, С.О. Зелінського, Ю.А. Іванова, В.Н. Кудрявцевої, С.В. Коваленка, С.Є. Кучерина, О.В. Лавніченка, Б.Д. Леонова, І.Н. Лебедєвої, Дж. Ламберта, У.Р. Латипова, Є.Г. Ляхова, Л.А. Моджоряна, В. Масленникова, В.П. Панова, О.С. Панаріна, І. Печенюка, О. Піскуна, О.С. Розанова, У. Сломансона, М. Стрімської, Ю.М. Скалецького, Г.В. Токаревського, В.Ф. Торбіна, М.П. Требіна, О.В. Філонова, С.І. Цветкова, М. Шевченка та інших вчених.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових колах і досі ведуться активні дискусії з приводу вироблення спільного погляду на тлумачення поняття «міжнародний тероризм». Через це пропонується навести деякі сучасні погляди науковців на визначення поняття міжнародного тероризму та деякі нормативно-правові акти, в яких закріплюється визначення даного виду тероризму. Так, на думку В. Ємельянова, тероризм варто розглядати як загальнонебезпечні дії або погроза ними, що вчинюються публічно, посягають на громадську безпеку і спрямовані на створення в соціальній сфері обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення чи відмови від нього в інтересах винуватих [1]. Зазначимо, що обґрунтування своєї позиції науковець здійснив у праці «Тероризм і злочини з ознаками тероризування: кримінально-правове дослідження». Водночас при проведенні

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

кримінологічного та кримінально-правового дослідження тероризму Ю. Антонян запропонував визначати тероризм як насильство, яке містить загрозу іншого, ще більшого насильства для того, щоб викликати паніку, зруйнувати або порушити державний чи громадський порядок, викликати страх, примусити противника прийняти бажане рішення, викликати політичні та інші зміни [2]. Наукова робота С.А. Зелінського «Політичний тероризм як соціально-правове явище» надає можливість розглянути сутність сучасного тероризму у використанні крайнього насильства або погрози насильством для досягнення певних політичних, релігійних чи інших публічних цілей, за наявності основного конструктивного елементу - мотиву злочинного терористичного діяння - залякування державної влади, суспільства або його частини [3, с. 40]. Заслугує на увагу і позиція М. Стрімська, який визначив сучасний тероризм як політично вмотивований та обґрунтований метод використання радикального насильства, головною метою якого є досягнення певного психічного ефекту. Дослідник визначав саме комунікативність характерною рисою сучасного тероризму, сутність якої полягає в поєднанні насильницьких учинків із політичним посланням. Проте відмінна риса сучасного тероризму, на думку науковця, полягає, насамперед, у систематичному використанні крайнього насильства, яке визначає також характер навмисно викликаного психічного ефекту [4, с. 24]. Зовсім інакшою є точка зору Е. Паніна, який у своїй науковій статті «Соціальна природа екстремізму та тероризму» обґрунтовує свої позиції таким чином: «Тероризм - це дії, спрямовані на вирівнювання шансів чи на ламання гри. Із точки зору самих терористів їхні дії - це форма відновлення справедливості. Це спотворені уявлення про справедливість, однак тероризм - це завжди асиметрична відповідь слабшої сторони на дії сильнішої [5, с. 119-120]. Окрім зазначеного тероризм також трактується як загроза застосування насильства, яка спричиняє почуття страху як в окремих громадян, так і загалом у суспільстві і розрахована на залякування та породження недовіри до органів державної влади в здатності протидіяти цим злочинним проявам. Саме таке визначення є найбільш повним на думку Єпура Г.В. та Коваленка С.В. [6]. Разом із тим, у своєму дослідженні «Тероризм - погляд зсередини» американський аналітик Б. Хоффман впевнений у тому, що термін «тероризм» має виключно політичне забарвлення. Тероризм, на думку вченого, також неминуче пов'язаний з владою: із гонитвою за владою, із здобуттям влади і з використанням її для досягнення політичних змін. Таким чином, Б. Хоффман розглядає тероризм як насильство або, що не менш важливо, загрозу насильством заради досягнення або просування якоїсь політичної мети [7].

У контексті пошуку визначення поняття міжнародного тероризму вважаємо за доцільне навести також визначення даного поняття, яке міститься в Законі України «Про боротьбу з тероризмом». Так український законодавець визначає міжнародний тероризм як здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, із метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, убивством ні в чому не винних людей чи загрозою їхньому життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою

застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження [8, ст. 1].

Наявний плюралізм поглядів науковців на визначення поняття «міжнародний тероризм» посприяв виробленню власного розуміння даного терміна. Так під міжнародним або сучасним тероризмом пропонується розуміти сукупність насильницьких дій у міжнародному масштабі, які спрямовані безпосередньо на свідоме залякування або невинуватого загибель людей, порушення нормальної діяльності держави, утруднення здійснення транспортних зв'язків з іншими державами з метою формування нового світового порядку. Відповідно до зазначеного визначення можна виділити характерні риси даного виду тероризму, а саме міжнародний масштаб, насильницький характер дій, наявна мета сформувати новий світовий порядок та певні способи досягнення вказаної мети.

Зважаючи на наукові погляди щодо визначення поняття «міжнародний тероризм», важливо окреслити коло міжнародних нормативно-правових актів, якими закріплюються основні напрями міжнародного співробітництва у сфері боротьби з міжнародним тероризмом. У цілому, аналізуючи наявну практику зусиль світової спільноти в питаннях протидії актам терору, можна виділити чотири рівні цієї боротьби: загальносвітовий рівень під егідою ООН, рівень Європи під егідою Ради Європи, зусилля держав «великої сімки» і міжнародне співробітництво країн СНД [9].

Безсумнівно роль у процесі боротьби з міжнародним тероризмом відіграє ООН. Дані позиції обґрунтовуються схваленням останньою Глобальної антитерористичної концепції у 2006 р. Окрім цього ООН було розроблено понад 13 угод, спрямованих проти міжнародного тероризму та певних видів терористичної діяльності. Серед них варто вирізнити основні: Конвенція про злочини та деякі інші акти, які здійснюються на борту повітряних суден 1963 р. («Токійська конвенція»); Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р. («Гаазька конвенція»); Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р. («Монреальська конвенція»); Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів 1973 р.; Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р.; Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 р.; Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 р.; Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин із метою їх виявлення 1991 р.; Міжнародна Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р.; Міжнародна Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р.; Міжнародна Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 р. та ін. Важливе місце серед зазначених нормативно-правових актів посідає Декларація про заходи ліквідації міжнародного тероризму від 09.12.1994 р. [10], адже в ній закріплюються основні тактичні завдання держав - учасниць ООН у напрямі протидії міжнародному тероризму, а саме:

- утримуватися від організації терористичної діяльності, підбурювання до неї, сприяння її здійсненню, фінансування, заохочення або прояви терпимості до неї і вживати належні практичні заходи до забезпечення того, щоб їх відповідні території не використовувалися для створення терористичних баз або навчальних таборів або для підготовки або організації терористичних актів, спрямованих проти інших держав або їхніх громадян;

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

- забезпечувати затримання і судове переслідування або видачу осіб, які вчинили терористичні акти, згідно з відповідними положеннями їхнього національного права;

- прагнути до укладання спеціальних угод із цією метою на двосторонній, регіональній і багатосторонній основі і розробити для цього типові угоди про співпрацю;

- співпрацювати в обміні відповідною інформацією щодо запобігання тероризму і боротьби з ним;

- оперативно робити всі необхідні кроки до втілення в життя існуючих міжнародних конвенцій у цьому питанні, учасниками яких вони є, включаючи приведення свого внутрішнього законодавства у відповідність із міжнародними конвенціями.

До тактичних дій держав - учасниць ООН у напрямі протидії міжнародному тероризму варто також віднести зазначені в Резолюції Ради Безпеки ООН від 28.09.2001 р. № 1373 [11, с. 124] заходи:

- запобігати і припиняти фінансування терористичних актів;

- запровадити кримінальну відповідальність за умисне надання або збір коштів, за допомогою яких, прямо чи побічно, їхніми громадянами або на їхній території, або при усвідомленні того, що вони будуть використані, - можуть бути здійснені терористичні акти;

- невідкладно заблокувати кошти та інші фінансові активи або економічні ресурси осіб, які здійснюють або намагаються вчинити терористичні акти, або беруть участь у вчиненні терористичних актів, або сприяють їх учиненню;

- заборонити своїм громадянам або будь-яким особам і організаціям на своїй території надання будь-яких засобів, фінансових активів або економічних ресурсів, або фінансових чи інших відповідних послуг, прямо або побічно, для використання в інтересах осіб, які здійснюють або намагаються здійснити терористичні акти, або сприяють чи беруть участь у їх учиненні, організацій, що прямо або побічно перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також осіб і організацій, що діють від імені або за вказівкою таких осіб;

- утримуватися від надання в будь-якій формі підтримки - активної або пасивної - організаціям або особам, які замішані в терористичних актах, також і шляхом припинення вербування членів терористичних груп та ліквідації каналів поставок зброї терористам;

- ужити необхідних заходів із метою запобігання вчиненню терористичних актів, також і шляхом раннього попередження інших держав за допомогою обміну інформацією;

- надавати взаємне всебічне сприяння у зв'язку з кримінальними розслідуваннями чи кримінальним переслідуванням осіб, які причетні до фінансування або підтримки терористичних актів, включаючи сприяння в отриманні наявних у них доказів, необхідних для такого переслідування.

У напрямі протидії міжнародному тероризму працює також Рада Європи, якою було прийнято Конвенцію про запобігання тероризму у 2005 р. Зазначений нормативний документ має на меті збільшення зусиль сторін у запобіганні тероризму і його негативним наслідкам стосовно повного здійснення прав людини, зокрема права на життя, як заходами, ужитими на національному рівні, так і шляхом міжнародного співробітництва, із приділенням належної уваги чинним багатостороннім або двостороннім договорам чи угодам між сторонами [12, ст. 2]. Досягнення поставленої мети передбачається шляхом здійснення обміну інформацією та передовим досвідом; удосконалення фізичного захисту осіб й об'єктів; поліпшення навчання й планів координації дій на випадок надзвичайних ситуацій. Водночас Конвенція Ради Європи вимагає від сторін сприяння розвитку обізнаності населення стосовно існування, причин, серйозності терористичних злочинів та загрози, яку вони становлять [12, ст. 3].

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що питання

розгляду теоретичних і нормативних засад протидії міжнародному тероризму є вкрай необхідним, адже останній становить серйозну загрозу для стабільності та еволюційного демократичного розвитку окремих держав та міжнародного співтовариства в цілому. Дослідження деяких аспектів протидії міжнародному тероризму шляхом визначення суб'єктів протидії та деяких нормативно-правових актів, що закріплюють основні засади протидії даному виду тероризму, показали, що лише в єдності спільних дій держав-учасниць можливе подолання такої глобальної проблеми, як міжнародний тероризм.

Література:

1. Емельянов В.П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. - СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. - 291 с.
2. Антонян Ю.М. Терроризм: Криминологическое и уголовно-правовое исследование. - М., 1998.
3. Зелинский С.А. Политический терроризм как социально-правовое явление. // Актуальные проблемы держави та права. - Вып. 6. - Ч. II. - Одеса, 1999. - С. 40.
4. Стрімська М. Політичний тероризм: проблеми його визначення / Стрімська М. // Політологічний часопис. - 1994. - №2. - С. 39-51.
5. Паин Э. Социальная природа экстремизма и терроризма / Э. Паин // Общественные науки и современность. - 2002. - № 4. - С. 113-124.
6. Епур Г.В., Коваленко С.В. Терроризм: знать, чтобы предупредить / Сб. статей. - Луганск, 2000. - 124 с.
7. Хоффман Б. Тероризм: погляд із середини / Хоффман Б. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1028295> - Назва з екрану.
8. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/638-15> - Назва з екрану.
9. Філонов О. В. Міжнародне співтовариство у боротьбі з тероризмом - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/.../7Filonov.pdf - Назва з екрану.
10. Декларація про заходи ліквідації міжнародного тероризму ООН; Декларація, Міжнародний документ від 09.12.1994 - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_502 - Назва з екрану.
11. Гуцман М.Я. Діяльність ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. - Вып. 58. - Ч.2. - К.: Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т між народ. відносин, 2005. - С.121-127.
12. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 року (ратифікована Україною 31 липня 2006 року) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_712 - Назва з екрану.

Конєв О.Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки ОДУВС*

Ніколаєв О.Т.,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки ОДУВС
Надійшла до редакції: 26.02.2017*